

jícím z jednání jednotlivých členů rodiny apod.

Příspěvek Janneke Plantengy se zabýval rovněž napětím – tentokrát však napětím mezi globálním trhem práce a národními systémy péče, což jeho autorku dovedlo v závěru vystoupení k formulování několika výzev rodinné politiky na úrovni individuální, národní, evropské a globální. Na individuální úrovni je potřeba věnovat pozornost nárůstu participace (žen) na trhu práce na straně jedné a tomu neodpovídající sociální infrastruktuře na straně druhé, neboť tento stav napomáhá k přetrvávání nerovné dělby pečovatelských závazků. Z tohoto důvodu pak představuje naléhavou výzvu zejména pro ženy. Na národní úrovni je podle Plantengy třeba sladit zájmy trhu práce, zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich dětí tak, aby výsledkem byla efektivní i sociálně spravedlivá opatření, a to z hlediska sociálního, demografického i ekonomického. Na evropské úrovni je podle Plantengy nutné sladit potřebu stát se kompetitivnější a dynamičtější světovou ekonomikou budovanou na poznání s potřebou modernizace evropského sociálního modelu, a brát tak v úvahu, že omezení ve sféře práce a rodiny mohou vést k nízké fertilitě i nízké míře zaměstnanosti. Na globální úrovni je potřeba sladit trendy vedoucí ke globalizaci trhu práce s nedostatkem konsenzu v současné sociální politice. Rozdílná sociální uspořádání pak mohou být kompatibilní s otevřenou globální ekonomikou, pokud je v jejich rámci respektována jak příležitost pracovat, tak i pečovat o závislé členy rodiny.

Jednotlivé příspěvky, zcela jistě v mnohém inspirativní i pro naše bádání a praxi v oblasti rodinné politiky, by měly vyjít v samostatném sborníku. Lze se tedy těšit na podrobnější a ucelené zpracování vystoupení jednotlivých účastníků a účastnic. Ale o tom zase někdy příště...

Hana Maříková

Zpráva z konference *Když senioři potřebují pomoci*

ISS FSV UK, Praha, 18. 9. 2008

Dne 18. 9. 2008 se v areálu UK v Jinonicích uskutečnila konference s názvem *Když senioři potřebují pomoci*. Konference se konala v rámci projektu MPSV „Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti“, podprojektu „Solidární péče a pomoc o staré lidi v rodině“. Konferenci pořádal ISS FSV UK pod vedením docenta *Hynka Jeřábka*. Jejím cílem bylo představit nové poznatky týkající se fungování mechanismů pomoci a péče v rodinách, kde jsou na nich závislí jejich nejstarší členové. Jedním z cílů bylo představit výsledky práce týmu ISS FSV UK k této tematice a dále poukázat na alternativní přístupy k řešení a seznámit širší odbornou veřejnost s výsledky výzkumu na tomto poli. Samozřejmě také pokusit se vyvolat diskusi na téma mezigenerační solidarity, mezigenerační výpomoci a poskytování péče seniorům v rodině i instituci. Konferenci zahájil úvodním slovem profesor *Jiří Musil*, který je hlavním řešitelem výše uvedeného projektu. Ve svém projevu zdůraznil, že i když tato problematika patří do mikroúrovně společnosti, je důležité nezapomínat na širší společenské souvislosti a stále se na veškeré jevy dívat i perspektivou vyšších úrovní. Také vyzval k odvaze nebát se přejít od prosté analýzy společnosti k navrhování strategických opatření, které by mohly vést k posílení sociální a kulturní soudržnosti v naší společnosti.

V dopolední části programu představili své příspěvky pořadatelé konference. Všechny jejich příspěvky vycházely z výsledků výzkumu, který vznikl pod vedením *Hynka Jeřábka*. Vedoucí týmu se soustředil na fungování mechanismů v pečujících rodinách. Na základě výzkumu dospěl k závěru, že s rostoucími potřebami seniora se úměrně zvyšuje počet hodin věnovaných péči hlavním pečovatelem. V případech nejnáročnější péče se pak také zvyšuje

šuje počet pečujících osob. Jeho výsledky tak potvrzují teorii Hilary Graham, že péče je „práce z lásky“. Což je vlastnost, díky které je rodinná péče tak jedinečná. V moderní společnosti, ve které dochází k rozvolňování rodinných vztahů a dalším změnám, je však tato role rodiny ohrožena. Na základě příspěvku *Jany Barvíkové* bylo možné nahlédnout hlouběji do fungování systému pečující rodiny. Rodinu rozdělila do 4 skupin inspirovaných vojenskou terminologií, z nichž každá skupina má svou nezastupitelnou roli v procesu pečování. Do první linie patří dcera/syn, snacha/zeť, kteří se stávají hlavním pečovatelem. Druhou linii představuje vnučka s partnerem, kteří plní funkci hlavního pečovatele v případě selhání první linie. Záloha a zázemí, kam patří děti pečovatelů a ostatní příbuzní, poskytují oporu pečujícím a jsou k dispozici, když je třeba. Poslední skupina, malá vnučata, jsou pak zdrojem potěšení a rozptýlení. Zájem *Jiřího Remra* je soustředěn na podobu pečovatelského mixu. Zajímal ho, jakým způsobem je v domácí péči využívána nejen neformální pomoc ze strany blízkých osob, ale i formální služby. K jeho hlavním závěrům patří, že pokud rodina přijme odpovědnost za péči, snaží se vyhnout formalizované pomoci. Pomoc by proto měla v budoucnu směřovat spíše k pečujícím osobám než k samotným seniorům. Jak by měla vypadat pomoc adresovaná pečovatelům, kteří jsou velmi fyzicky a psychicky vyčerpaní, rozvedla ve svém příspěvku *Lucie Moravcová*. Mezi její návrhy patří možnost spolupráce pečujících rodin s psychologem, vytvoření registru pečujících ke snadnějšímu informování této cílové skupiny, zavedení zelené linky či klubů pro pečovatele. Také se hovořilo o důležité roli přátelství a dalších sociálních kontaktů jako zdroje sociální opory pro pečovatele. *Tamara Tošnerová* navazuje v odpolední části na předchozí příspěvky a popisuje, jakým způsobem mohou pečovatelům sloužit informační a komunikační technologie. Vyzdvihla informační a vzdě-

lávací přínos webových stránek, výukových programů, kde zejména DVD a 3D programy mohou sloužit pečujícím lépe pochopit instrukce a návody. Výhodou je také možnost sladění zaměstnání s pečovatelskými povinnostmi pomocí telework či e-work. Seniorům mohou k zachování nezávislosti a samostatnosti pomoci varovné a monitorovací systémy či osobní tlačítka pro přivolání pomoci. Velkým problémem spojeným s využíváním ICT je velmi vysoká (87% populace 60+) počítačová gramotnost v České republice. *Zdeněk Kalvach* ve své přednášce kritizoval naši společnost, kde existují zřetelné ageistické stereotypy, které vedou k unifikaci a diskriminaci. Ukazuje na to, že senioři nejsou homogenní skupinou, že je třeba k nim přistupovat individuálně. Nejen mezi lékaři, ale v celé společnosti by se mělo změnit povědomí o starých lidech jako o autonomních osobách, které mohou žít smysluplně, důstojně a které si zaslouží respekt. Kritizuje konflikty, které vedou k akceptovanému systémovému ponížení a ohrožení starých lidí. Řešení vidí v přenesení odpovědnosti do nejnižších úrovní. Je třeba upustit od tradičně viděné duality poskytovatelů péče: rodina versus stát. Je důležité do modelu zařadit také jednotlivce a obec či komunitu. Tuto myšlenku rozvedla ve svém příspěvku *Olga Nešporová*. Podle ní nestátní neziskové organizace poskytující péči o seniory mohou pružně reagovat na skutečné potřeby péče, mimo jiné proto, že jako nová složka nepodléhají utvořeným stereotypům. Stejně jako předchozí přednášející upozornila na nebezpečí předsudků vůči seniorům, neochotě se jim věnovat, která kromě jiného vede k velmi nízkému zapojení dobrovolníků. S tím do jisté míry souvisel příspěvek *Jitky Prajsové* z dopolední části konference, která se pokusila přijít na významné faktory ovlivňující postoje lidí ke spravedlivé mezigenerační podpoře a k rodinné péči o seniora. Významným vlivem je kraj, věk, vzdělání a také víra. Jinými slovy, postoje společnosti k rodinné péči

a zřejmě i ke stáří samotnému, lze klasifikovat podle různých demografických skupin. *Hana Janečková* zase hovořila o špatné provázanosti rodiny a státu. Tyto dvě instituce poskytující péči spolu nekomunikují a nespolupracují. Byla prokázána snižující se frekvence návštěv rodinných příslušníků v domovech pro seniory. To je velmi závažné, přihlédneme-li k silné závislosti fyzického i duševního zdraví seniorů na četnosti návštěv jejich blízkých osob. Jednou z příčin malé spolupráce je neinformovanost personálu státních institucí a neschopnost jednat s rodinnými příslušníky seniorů. Je potřeba věnovat více pozornosti práci rodiny se seniorem, který je umístěn v instituci, a pochopit, že klientem není pouze senior, ale celá jeho rodina.

Nahlížení na problematiku stáří a péče z genderového pohledu se vyváženě objevilo jak v dopoledním bloku příspěvkem *Martiny Rubášové*, tak v odpoledním, kde své poznatky představila *Klára Cozlová*. Jejich závěry navazují na upozornění předchozích příspěvků souvisejících především s potřebou diferenciací, přičemž tuto myšlenku rozvádějí. Kromě rozlišování individuálních charakteristik a potřeb jedinců je nutné diferencovat na základě genderu. Některé služby, i když se tak mohou tvářit, nejsou dostupné pro všechny společenské skupiny, v tomto případě pro muže či ženy. Příčinou jsou genderové stereotypy. Národním příkladem může být, že muži nejsou schopni požádat o pomoc v případě, že by

nástroj pomoci či cokoliv jiného mělo ohrozit jejich maskulinitu. Ženy pečovatelky naopak odmítají pomoc s péčí, která by byla potvrzením jejich selhání při poskytování péče, jako „ženské záležitosti“ a jejich přirozené role. Studie názorů expertů na současnou situaci, kterou představila *Bohumila Čabanová*, jen potvrzuje předchozí myšlenky. Podle odborníků je vážným problémem neexistence antidiskriminačního zákona, který by usměrňoval zacházení se skupinou potřebných seniorů.

V České republice se problematice dělení sociálních a zdravotních služeb promítá v nejasném definování kompetencí, což v důsledku vede k nekomplexnosti poskytovaných služeb. Dotázaní profesionálové také upozorňují na nedostatečnou informovanost, a to všech aktérů tohoto procesu. Neinformovaní jsou postižení, jejich pečující i personál v pečovatelských institucích. Zdůrazňuje se potřeba zvýšit zájem médií a vzdělávacích institucí o tuto problematiku. Za celkový závěr konference můžeme stanovit následující shrnutí: lidé mají předsudky vůči seniorům, strach ze stáří, který vede k odstupu od všeho, co je s ním spojeno, což rozhodně není předpokladem udržitelnosti rodinné péče. Když dále přihlédneme k tomu, že není dostatečně řešena pomoc pečujícím rodinám, k nízké informovanosti a k dalším výše zmíněným problémům, lze obecně říci, že naše společnost není připravena na stárnoucí populaci.

Kateřina Dovrtělová